

VOORWOORD

HOE TAAL BELGIË KRAAKT, DE TOEKOMST VAN BRUSSEL BEPAALT EN DEBATTEN OVER VARIËTEIT AANJAAGT

Het gaat niet goed met België. Het systeem kraakt in zijn voegen. Een aanzwellende groep commentatoren geeft geen eurocent meer voor het voortbestaan van het land. Zelden herinneren de analyses eraan dat het allemaal begon met taal. De politieke strijd van Nederlandstalige Belgen voor een rechtvaardige taalregeling ligt aan de oorsprong van een politieke en sociale dynamiek die is uitgemond in een complexe institutionele realiteit en polariserende identiteiten. Brussel speelde en speelt een cruciale rol als factor van polarisering en tegelijk als *trait-d'union* van de taalgemeenschappen in België, terwijl de metropool meer dan welke andere Belgische stad ook bepaald wordt door internationale migratie. De Europese, Belgische, Vlaamse hoofdstad, zetel van tal van internationale organisaties en bedrijven, sociaalgeografische miljoenenstad van negentien gemeenten, is een universum op zichzelf.

Harry Van Velthoven kijkt naar Brussel vanuit een taalpolitiek oogpunt in een verhelderende commentaar op drie boeken die handelen over Brussel en de toestand van België: Rudi Janssens' vierde *Brusselse Taalbarometer* (2018), Philippe Van Parijs' *Belgium. Een utopie voor onze tijd* (2018) en Hendrik Vuye's en Veerle Wouters' *Vlaanderen voltooid. Met of zonder Brussel?* (2018).

De *Brusselse Taalbarometer* opgesteld op basis van verklaringen van respondenten toont aan dat Frans in Brussel momenteel de enige echte *lingua franca* is. Bijna 90% van de respondenten verklaart deze taal goed tot uitstekend te beheersen. Voor het Engels is dat maar een derde. De kennis van het Nederlands boert verder achteruit. Van een derde in de vorige barometer (2000) naar 16,3%. Ook de tweetaligheid Frans-Nederlands halveert naar 7,4%. De helft van de respondenten identificeert zich als Brusselaar, 42,6% als Belg en 32,6% als Europeaan. Slechts 2,4% voelt zich Waal, toch nog wat meer dan de ca. 1,5% die zich als Nederlandstalige of Vlaming identificeert. Vlamingen en Nederlandstaligen hebben bovendien een negatief imago bij bijna een derde van de respondenten.

Philippe Van Parijs ziet een drietalig (N/F/E) Brusselse deelstaat niettemin als een toekomstperspectief voor België. Daarvoor moeten de verdelende Gemeenschappen uit Brussel verdwijnen ten voordele van een Brussels patriottisch samenhorigheidsgevoel dat een Brusselse identitaire gemeenschap kan vormen. Van Velthoven heeft er weinig fiducia in. Hij ontwaart in de kosmopolitische en meertalige utopie een retoriek die *au fond* gelijkenissen vertoont met die van het FDF in de jaren 1960.

De constitutionalist Vuye en Wouters ontwikkelen een model gebaseerd op een interne Brusselse staatsvorming en een versterking van de Vlaamse legitimiteit. Dit laatste zou het

gevolg moeten zijn van de aanwezigheid van twee Vlaams-Brusselse ministers in de Vlaamse regering en van zes verkozenen van het Brussels in het Vlaamse Parlement. Dat zou de representativiteit en legitimiteit van de Vlaamse Brusselaars verhogen en met andere woorden de door Janssens vastgestelde trends kunnen omkeren. Vraag is of dat niet evengoed een utopie is.

Van Velthoven ziet vele paradoxen in de scenario's van zowel Van Parijs als Vuye en Wouters. Hij waarschuwt voor naïviteit. Een Brussels meertalig kosmopolitisch project zou wel eens finaal ten koste kunnen gaan van het voortbestaan van het Nederlands in Brussel ten voordele van een tweetalig Frans-Engels model. De *Brusselse Taalbarometer* gaat alvast in die richting. En ook de in het regeerakkoord van de Vlaamse regering voorziene versoepeling van de taalwet om in het Vlaams hoger onderwijs tot de helft van de vakken in het Engels aan te kunnen bieden faciliteert deze evolutie. De hoger opgeleide Vlaming vindt zijn weg wel in een Brussel zonder Nederlands.

De taalkundigen Jürgen Jaspers en Michael Meeuwis belichten een heel andere taalsrijd. De promotie van het Standaardnederlands en de strijd tegen een aparte Vlaamse taalvariant was en is voor sommigen even emotioneel geladen als het dispuut over Brussel. Debatten over de verhouding tussen Vlaamse en Nederlands gaan al terug tot de 'spellingoorlog' in de 19de eeuw en mondden in de 20ste eeuw uit in een standaardiseringsjiver van de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal en de ABN-centrales met als effect dat Vlamingen het Standaardnederlands associëren met statusgerelateerde kenmerken en met spreken in formele contexten. Maar meer en meer Vlamingen laten sedert de jaren 1980 de schroom achter zich en gebruiken een informele Vlaamse omgangstaal in formele contexten. Het ontlokt Geert Van Istendael en andere cultuurpessimisten de klacht dat de Vlamingen te lam zijn om fatsoenlijk Nederlands te leren en dat het einde der taaltijden nabij is. Want zoveel lankmoedigheid zet de deur open voor 'Afrikaanse toestanden', versta de afsplitsing van het Vlaams van het Nederlands, zoals gebeurde met de Afrikaanse taalvariant.

Jaspers en Meeuwis zien dit dispuut niet als een bewijs van een acute crisis van het Nederlands in Vlaanderen maar als een fundamenteel onderdeel van het sociale leven van een taal verbonden met politieke en culturele veranderingen en strijd. Het taalgebruik in Vlaanderen verandert permanent en al zijn er tekenen van een standaardiserende Vlaamse taalvariëteit, er is weinig bewijs dat de Vlaming zijn dagelijkse informele Vlaams wil erkend zien als een nieuwe standaard. Integendeel, sociolinguïstisch onderzoek wijst op de blijvende waardering van het Standaardnederlands.

Of daarmee de deur definitief gesloten is voor een Vlaamse standaardtaal is niet zeker. De vergelijking met het Afrikaans is op dat punt verhelderend. De opvattingen over de variëteiten in het Afrikaans en de verhouding tot het Nederlands hingen samen met de politieke evolutie van Zuid-Afrika. Toen het land in het begin van de 20ste eeuw onafhankelijk werd van Groot-Brittannië emancipeerde het Afrikaans langzaam van het Nederlands, een proces dat voltrokken werd in 1983 toen de grondwet het Afrikaans als een aparte taal erkende. Het uiteenvallen van België kan implicaties hebben voor de taalvariëteit in een onafhankelijk Vlaanderen want de politieke ambities die taalgebruikers ontwikkelen hebben een grotere impact dan het bestaan van taalvormen of taalgebruikspatronen. Of daarmee 'Brussel-Vlaams' realistisch wordt, is nog maar de vraag.

Bruno De Wever, hoofdredacteur